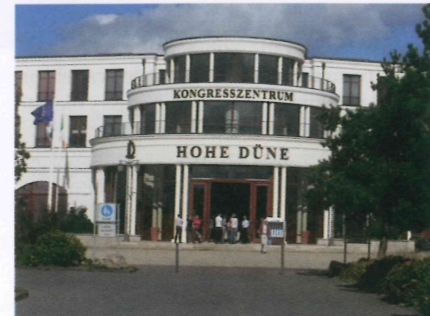

Lõppes rahvusvaheline ohtlike kurjategijate kohtlemise projekt

Septembri algul jõudis lõpule kaks aastat väldanud rahvusvaheline justiitskoostöövõrgustiku projekt „Kõrge riskitasemega kurjategijate kohtlemine ja juhtumikorralduse korraldamine nende siirdumisel vangistusest vabadusse”.

Pille Tunger, Tallinna vangla peaspetsialist

Fotod: Erakogu

Projekti eesmärk oli ühtlustada ohtlike kurjategijate kohtlemist ja taasühiskonnastamist ning luua kogu Euroopas sobiv meetodika. Euroopas on küll näiteid tõhusate vabanemist toetavate tegevuste kohta, aga ühegi riigi justiitsüsteem ei kasuta korraga kõiki hästi toimivaid elemente.

Projekti tulemusena valmivad minimaalsed standardid ja mudel, mis hõlmab soovitusi ja näiteid justiitsüsteemi asutuste ning taasühiskonnastamisega seotud teenusepakujate koostöö kohta. Teenusepakujad on näiteks omavalitsused, vabaihendused, tervishoiuasutused jm.

Soovitused aitavad lahendada ohtlike kurjategijate vabanemisjärgus tekkida võivaid probleeme. Neil inimestel on tihti napp haridus, vähe töökogemust ning eluaseme-, pere- ja sõltuvusprobleemid juba enne vanglasse sattumist. Ühiskonda naastes põrkuvad nad taas samade probleemidega. Neile lisanduvad veel kahtlustamine, tõrjumine ja vaenulikkus. Seetõttu on oht, et selline inimene paneb toime uue kuriteo, ja suur osa vabastatud kurjategijatest jõuabki mõne aasta jooksul vanglasse tagasi. Uuringud on näidanud,

et tõhus abi ühiskonda tagasipöördumisel aitab vältida uusi kuritegusid, vähendada tagakiusamist ja suurendada kogu ühiskonna turvalisust.

Projekt sai alguse 2012. aasta lõpus Mecklenburg-Vorpommerni liidumaa justiitsministeeriumi eestvedamisel ning Saksamaa kõrval kutsuti osalema Soome, Iirimaa ja Eesti vanglate ja kriminaalhoolduse esindajad. Eestit esindas Tallinna vangla viieliikmeline projektirühm. Peale kuue lepingujärgse partneri on kaasatud ka Belgia, Holland, Slovakkia ja Sloveenia. Kahe aasta vältel korraldati eri riikides neli seminari.

2013. aasta märtsis Tallinnas toimunud esimesel seminaril määratleti põhimõisted

ehk esmajoones see, keda projektis kõrge riskitasemega kurjategija all silmas peetakse. Täpset määratlust oli vaja, et vältida edaspidi möödarääkimist. Lõpuks defineeriti ta isikuna, kes suure tõenäosusega võib sooritada kuriteo, millega kaasneb raske isiklik füüsiline või psüühiline kahju. Ühtlustati ka hulk teisi mõisteid ja arusaamu, mida kasutatakse ohtlike kurjategijate ja nendega tehtava juhtumikorraldusliku töö vallas. Nende alusel sai plaanida edasist tööd.

Juunis 2013 Dublinis toimunud taasühiskonnastamisstrateegiate võrdleva analüüsi seminaril uuriti, kuidas on partnerriikides korraldatud enne tähtaega vabastamine ning milliseid ohtlike kurjategijate kohtlemissüsteeme ja mudeleid kasutatakse.

Võrreldi partnerriikide riiklikke programme ja sekkumisvõimalusi ning arutleti, kuidas kasutada ja jagada infot, mille abil lahendada probleeme vanglas, vabastamisjärgus ja pärast vabanemist. Juhiti tähelepanu, et kui isik märgistatakse ohtliku kurjategijana, siis pööratakse põhitähelepanu tema järelevalvele ja unustatakse ris-

ki vähendavad sekkumised. Leiti, et kuna nii vabastamisjärgus kui ka pärast seda on väga tähtis roll kogukondlikel teenustel, siis tuleb seda valdkonda toetada ja arendada.

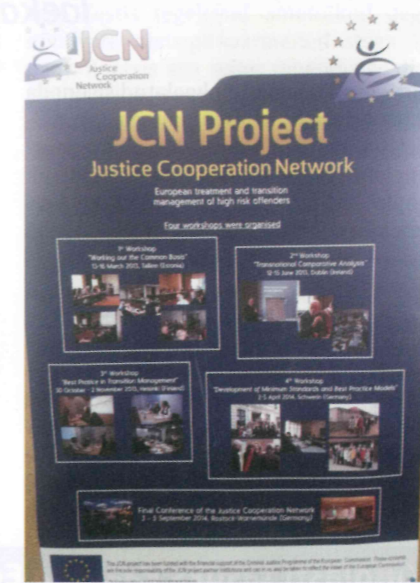
2013. aasta sügisel Helsingis toimunud kolmandal kohtumisel analüüsiti toimivaid praktikaid, et sõnastada neist parimad, mida võiksid üle võtta ja kasutada ka teised riigid. Kõik osalejad nõustusid, et ohtlike õigusrikkujaid peaks vabastamiseks ette valmistama järk-järgult, kasutades väljasõite, avavanglat, nn poole tee kodu, järelevalve alla vabastamist jms.

Tänavu aprillis Schwerinis toimunud viimasel seminaril püüti saavutada kokkulepe ühiste standardite ja mudelite loomisel ning anti tulemustele viimast lihvi. Kui seni oli üritatud koostada kõigile Euroopa riikidele sobivat „tööriistakasti“, siis nüüd leiti, et riikide õigussüsteemid on liiga erinevad ja seetõttu tuleks kirjeldada ainult soovituslikku miinimumstandardit. Seda saaks ellu rakendada ka nendes riikides, kus ohtlike kurjategijatega tegelemisel ei ole veel jõutud tänapäevaste tõekspidamiste ja võimalusteni.

Kogu karistusaja vältel on võtmetähtsusega vangla, kriminaalhoolduse, politsei, sotsiaalteenuste pakujate jms koordineeritud koostöö. Eesmärk on suurendada karistusaja lõpu lähenedes kogukondlike teenuste osa. Vabanemisjärgsed teenused – majutus, tööhõive, sotsiaalhoolekanne jm – ennetavad korduvkuritegevust ja parandavad isiku ühiskondlikku lõimumist. Sellised teenused on tõhusad, kui neid pakutakse toimivas koostöövõrgustikus.

Kokkuvõttes fikseeriti põhimõtted ja soovitused

- Oluline on kohe karistusaja algul kõrge riskitasemega kurjategijad välja selgitada ning hinnata nende riskid ja vajadused. Selle töö peab ära tegema eriettevalmistuse saanud personal. Hindamisel tuleb keskenduda riskiteguritele, mitte niivõrd karistusaja pikkusele.
- Vaja on riskide ja vajaduste põhjal loodud standardset karistusaja plaani, mis sisaldab prioriteetseid tegevusi ning võtab arvesse ka ühiskonda naasmist ja selle ettevalmistamist. Plaani tuleb uuendada iga poole aasta järel, toetudes juhtumikorraldajate ümarlaua ettepanekutele. Ka kinnipeetav peab olema aktiivselt kaasatud. Vanglakeskkond peab toetama muutumissoovi ja sisendama lootust.
- Kõik tegevused ja sekkumised peavad tuginema karistusaja plaanile, riskile ja vajadustele. Sekkumised peavad sisaldama

psühholoogilist nõustamist, kutseõpet või tööd, taasühiskonnastavaid kontakte välismaailmaga ja eluks vajalikke oskusi. Kõik programmid peavad olema struktureeritud ja standarditud.

- Väljasõidud ja teised ajutised vabastamise vormid täidavad kaalukat osa vangi järkjärgulisele pöördumisele ühiskonda.
- Kurjategija lõimumist soodustab kriminaalhoolduse toetusel ja järelehoolduse teenustel põhinev vabanemisjärgne jälgimine. Järelevalve ulatus ja kestus ning juhised ja kohustused vabanenud isikule olgu selged. Sekkumiste intensiivsus peaks aja jooksul vähenema.
- Tuleb paika panna isiku järelevalvet ja kohustusi puudutava infovahetuse põhimõtted. Selle info põhjal peavad amet-

nikud võtma arvesse ka võimalike ja endiste ohvrite kaitset.

- Järelehooldust, sh kriminaalhooldust, pakkuvate teenuseosutajate ja teiste taasühiskonnastamisega seotud asutuste ja organisatsioonide – töötukassa, majutus- ja tervishoiuteenuse osutajate – kohustused ja vabanenud isiku õigus neid teenuseid nõuda peavad olema seadustega sätestatud.

Septembris Rostockis toimunud lõppkonverentsil võeti kokku kahe aasta töö. Projekti tulemusena valmib dokument järelduste ja soovitustega, mis esitatakse ka Euroopa Komisjonile seisukoha võtmiseks. Konverentsi eesmärk oli ka tutvustada projekti ja selle tulemusi kogu Euroopas, ka nendes riikides, kus varem ei olnud projektiga kokku puutunud.

Konverentsil osales üle neljasaja inimese 34 riigist. Peale Tallinna vangla viieliikmelise rühma, kes on töötanud projekti juures algusest saati, oli osalejaid kõigist Eesti vanglatest, politseist, justiits- ja sotsiaalministeeriumist – kokku 27 inimest, keda ühendab kokkupuude vanglast vabanevate kõrge riskitasemega isikutega. Esitleti projekti tulemusi, projektiga töötanud inimesed ja kutsutud eksperdid esitasid hulgaliselt ettekandeid, toimusid töötoad jms.

Jõuti seisukohale, et kriminaalõigussüsteem ja peamised sotsiaalteenuste pakujad peavad hea ja toimiva praktika nimel tegelema koostööd. See tagab endistele vangidele parema teenuste ligipääsu, motiveerib neid tegelema probleemidega ka pärast vabanemist ning julgustab neid muutumise teel. Kõik see omakorda vähendab retsiidivsuriski. Konverentsil osalejad pidasid seda valdkonnaks, mida tuleb kindlasti arendada. Tähtis on leida turvalisuse ja taasühiskonnastamise tasakaal. Need kaks poolt ei peaks võistlema, vaid olema hästi sobitatud. Loodav mudel ongi mõeldud abistama kõiki, kes töötavad kõrge riskitasemega kurjategijatega.

Kuidas edasi?

Käegakatsutatvat kasu ei ole projekt Eesti vanglate ja kriminaalhooldusele veel toonud. Kuid vangla- ja politseitöötajad on kohtunud ning valmistatakse ette projekti kriminaalhooldusosakondade ja politsei koostöö parandamiseks. Esialgu katsetatakse koostööd uute põhimõtete ja kokkulepete järgi väiksema kurjategijate rühmaga, näiteks seksuaalkurjategijate või kõrgohtlikuks hinnatud kurjategijatega.

Projekti ja selle materjalidega saab tutvuda veebilehel <http://jcn.pixel-online.org>.